

“Geen mens is illegaal”

Joodse vluchtelingen in het interbellum en vluchtelingen uit het Midden-Oosten in de huidige tijd in de media

15-8-2017

Bachelorwerkstuk

Carien Guntlisbergen, s4477871

J. Kok

Radboud Universiteit Nijmegen

Inhoud

Inleiding	2
Het vluchtelingenbeleid in Europa en Nederland tussen 1933 en 1939	6
Het vluchtelingenbeleid in Europa en Nederland anno 2017	10
Casus: berichtgeving over Joodse vluchtelingen in Nederland tussen 1933 en 1939	13
Krantenberichten De Telegraaf 1933-1939	13
Krantenberichten De Tijd 1933-1939	16
Casus: berichtgeving over Syrische vluchtelingen in Nederland in 2015	17
Krantenberichten De Telegraaf 2015	17
Krantenberichten HP/De Tijd 2015	19
Conclusie	22
Literatuurlijst	23
Bronnen	24

Inleiding

Iedereen kent ze, de nieuwsberichten over bootjes met daarin vluchtelingen die op weg zijn naar Europa op de vlucht voor bombardementen in Syrië. Veel mensen hebben ook gehoord van de misdaden, zoals aanrandingen, die door vluchtelingen gepleegd zouden worden. Ook hebben zij gehoord van de terroristische aanslagen die door Islamitische Staat gepleegd worden. Door deze berichten ontstaan er verschillende houdingen tegenover vluchtelingen. Sommige meningen zijn medelevend, de vluchtelingen leggen een zware weg af en wij moeten hen helpen. Maar er zijn ook mensen die vinden dat de vluchtelingen slechts gelukzoekers zijn, op zoek naar een beter leven in een economisch welvarend land. Op 29 mei 2015 verscheen er een stuk op de opiniewebsite Joop waarin beweerd werd dat de argumentatie tegen de Syrische vluchtelingen anno 2017 hetzelfde klinkt als de argumentatie tegen de Joodse vluchtelingenstroom in 1938.¹ Het stuk in Joop is geschreven door Gijsbert Oonk, docent niet-westerse geschiedenis aan de Erasmus Universiteit. Met uitspraken als ‘het zijn er gewoonweg teveel, als wij er zoveel toelaten dan gaat dat ten koste van de autonomie en cultuur van de eigen bevolking’ en ‘natuurlijk staan de Joden in Duitsland bloot aan geweld en discriminatie, maar ze overdrijven het probleem, ze zijn vooral op zoek naar betere economische omstandigheden’ wordt door Oonk gepoogd de reacties op de twee vluchtelingenstromen aan elkaar te koppelen.

Joop is niet het enige medium waarin dit soort artikelen verschenen. Max van Weezel, een journalist en politicoloog, publiceerde hierover een artikel in *Vrij Nederland*. In het artikel “De lessen van de jaren dertig” geeft hij aan dat er lessen getrokken kunnen worden uit de gebeurtenissen die zich afspeelden in de jaren dertig van de vorige eeuw.² Hij stelt dan ook het volgende: “Historische parallellen gaan nooit voor honderd procent op, maar zo heel anders dan de jaren dertig van de vorige eeuw is de periode die wij doormaken nu ook weer niet. Toen de beurskrach op Wall Street, nu de bankcrisis. Toen werkloosheid, nu ook. Toen de Joodse vluchtelingen waarvan werd gezegd dat ze alleen maar op onze banen en uitkeringen afkwamen, nu de Syriërs die voor gelukzoekers worden uitgemaakt. We kunnen de vluchtelingenstroom niet meer aan, werd toen gezegd: de boot is vol. De

¹ Gijsbert Oonk, ‘Vluchtelingenargumentatie klinkt exact hetzelfde als in 1938’ *Joop* (29 mei 2015) < <https://joop.vara.nl/opinies/vluchtelingenargumentatie-klinkt-exact-hetzelfde-als-in-1938> > [geraadpleegd op 28 mei 2017].

² Max van Weezel, ‘Waarom ik Wilders zijn ‘nep parlement’ zo kwalijk neem’, *Vrij Nederland* (16 oktober 2015) < <https://www.vn.nl/waarom-ik-wilders-zijn-neparlement-zo-kwalijk-neem/> > [geraadpleegd op 28 mei 2017].

grens is bereikt, heet dat tegenwoordig.”³ In Elsevier verscheen een artikel geschreven door Afshin Ellian. Hij is hoogleraar Encyclopedie van de rechtswetenschap aan de universiteit Leiden. Naar zijn mening is de huidige vluchtelingen crisis niet te vergelijken met die van de jaren dertig. De vergelijking is volgens hem gebaseerd op emoties en niet op de realiteit.⁴ Hij baseert zich hierbij op het hiervoor genoemde stuk van Max van Weezel, Ellian is het volledig oneens met de vergelijking die Van Weezel maakt. Hij verwerpt de bewering van Van Weezel door aan te geven dat het aantal werklozen in Nederland net voor de Tweede Wereldoorlog vele malen groter was dan tegenwoordig. Ook stelt hij dat de Joden in de jaren dertig niet op zoek waren naar een welvarend land maar naar een veilig land.⁵ De Syrische vluchtelingen zouden een veilig onderkomen kunnen vinden in een land als Turkije maar reizen opzettelijk door naar landen die welvarender zijn. Hij is daarom van mening dat de Joodse en Syrische vluchtelingen niet vergelijkbaar zijn en dat Van Weezels redenering meer op emotie is gebouwd dan op rede.

De Britse historici Frank Caestecker en Bob Moore geven in hun boek ‘Refugees from Nazi Germany’ overzicht van de manier waarop Joden behandeld werden in Duitsland en hoe zij ontvangen werden in de landen waar zij naar toe vluchtten. In de jaren dertig bevond Nederland zich in economische crisis. Als gevolg daarvan wilde het land zo min mogelijk emigranten en vluchtelingen opnemen. Aanvankelijk mochten alleen vluchtelingen zonder geldige papieren het land niet in maar het criterium werd later uitgebreid, hierdoor werd het moeilijker voor vluchtelingen om Nederland binnen te komen.⁶ Aan het begin van de jaren dertig werd er nog een klein aantal vluchtelingen het land in gelaten en zij werden door Joodse organisaties gesteund. Na de Reichskristallnacht op 9 november 1938 veranderde de meelevende houding van de Nederlandse bevolking naar een negatieve houding richting de Joodse vluchtelingen in Nederland. Nederland kon de enorme toestroom van vluchtelingen niet aan en de grenscontroles werden versterkt. Zelfs met geldige papieren was het niet mogelijk om Nederland in te komen. De Nederlandse bevolking gedroeg zich door de slechte economische omstandigheden in het land steeds vijandelijker tegenover de Joodse vluchtelingen. In ‘Refugees From Nazi Germany In The Netherlands 1933-1940’ beschreef Moore hoe de Nederlandse bevolking reageerde op (Joodse) vluchtelingen. Hierbij maakt hij onderscheid tussen verschillende groepen binnen de Nederlandse bevolking zoals katholieken, protestanten en arbeiders. Vooral onder de arbeiders waren er veel negatieve geluiden naar migranten en vluchtelingen. Dat

³ Max van Weezel, ‘Waarom ik Wilders zijn ‘nep parlement’ zo kwalijk neem’, *Vrij Nederland* (16 oktober 2015) < <https://www.vn.nl/waarom-ik-wilders-zijn-neparlement-zo-kwalijk-neem> /> [geraadpleegd op 28 mei 2017].

⁴ Afshin Ellian, ‘Vergelijking huidige migranten met Joden in jaren dertig gaat mank’, *Elsevier* (21 oktober 2015) < <http://www.elsevierweekblad.nl/nederland/blog/2015/10/vergelijking-huidige-migranten-met-joden-in-jaren-dertig-gaat-mank-2705534W/> > [geraadpleegd op 28 mei 2017].

⁵ Afshin Ellian, ‘Vergelijking huidige migranten met Joden in jaren dertig gaat mank’, *Elsevier* (21 oktober 2015) < <http://www.elsevierweekblad.nl/nederland/blog/2015/10/vergelijking-huidige-migranten-met-joden-in-jaren-dertig-gaat-mank-2705534W/> > [geraadpleegd op 28 mei 2017].

⁶ Frank Caestecker en Bob Moore, *Refugees from Nazi Germany and the liberal European states* (Oxford, 2010), 203.

kwam omdat Nederland zich in een economische crisis bevond en er daarom weinig banen waren. De arbeiders hadden het idee dat zij hun banen verloren aan vluchtelingen en migranten.⁷

Hans Graf von Monts, doet in het fotoboekje *Joden in Nederland* verslag vanuit het oogpunt van de NSB. Hij geeft aan dat de Joden een schande waren voor Nederland. Zij ontnamen de arbeiders namelijk hun werk en loon. Ook leefden de Joden niet volgens de Nederlandse standaard. Zij spraken hun eigen taal en hielden vast aan eigen gebruiken zoals het ritueel slachten van gevogelte. De Joden deden nooit echt moeite om ‘Nederlanders’ worden wanneer zij naar Nederland kwamen.⁸ De mening van Von Monts komt overeen met de huidige meningen die sommige personen in Nederland hebben met betrekking tot vluchtelingen. Zij delen de mening dat vluchtelingen zich niet genoeg aan passen aan de Nederlandse normen en waarden.

Omdat de vluchtelingenstroom die in 2015 begon een vrij recent onderwerp is zijn er weinig werken te vinden over de reactie van de Nederlandse bevolking op de vluchtelingen. Uit onderzoek van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR) blijkt het volgende. In ‘Verliesgevoelens in relatie tot de multi-etnische samenleving onder autochtone Nederlanders’ door Anouk Smeekes en Laura Mulder werd onderzoek gedaan naar in welke mate de Nederlandse bevolking verliesgevoelens ervaart en of deze verliesgevoelens samenhangen met de multi-etnische samenleving.⁹ Uit het onderzoek wordt duidelijk dat 42% van de Nederlanders denkt dat Nederland een prettiger land zou zijn wanneer er minder migranten aanwezig zijn. Argumenten die hiervoor aangedragen worden zijn dat er dan minder krapte op de woningmarkt zou zijn. Ook zouden de migranten, volgens de ondervraagde personen, zorgen voor meer criminaliteit en verlies van de Nederlandse cultuur.¹⁰ Blijkbaar ervaart bijna de helft van de Nederlandse bevolking de komst van mensen uit het buitenland als negatief. Daar staat tegenover dat 58% van de ondervraagden deze gevoelens niet ervaren. Dit onderzoek is echter gebaseerd op migranten en niet op vluchtelingen en is daarom niet volkomen representatief.

Om een vergelijkend onderzoek te starten is er basiskennis over beide gebeurtenissen nodig. Daarom wordt er een klein overzicht gegeven van beide vluchtelingenstromen. Tussen 1933 en 1939 vluchten er volgens schattingen ongeveer 35000 tot 50000 joodse vluchtelingen naar Nederland. De twee grootste stromen van Joodse vluchtelingen vonden plaats in 1933 en 1938. In 1933 werd Hitler rijkskanselier van Duitsland. Vrijwel meteen na zijn beëdiging schorste hij de meest belangrijke burgerrechten.¹¹ Hierdoor konden de Joden in Duitsland willekeurig worden opgepakt. Dit kwam mede door de Dolkstootlegende, waar Adolf Hitler een aanhanger van was. In Hitler zijn beleving was het verliezen van de Eerste Wereldoorlog niet enkel de schuld van linkse politici maar ook van de

⁷ Bob Moore, *Refugees from Nazi Germany in the Netherlands 1933-1940* (Dordrecht, 1986), 58.

⁸ Hans Graf von Monts, *Joden in Nederland* (Amsterdam, 1941), 13.

⁹ Anouk Smeekes en Laura Mulder, *Verliesgevoelens in relatie tot de multi-etnische samenleving onder autochtone Nederlanders* (Den Haag, 2016), 9.

¹⁰ Smeekes en Mulder, *Verliesgevoelens*, 11.

¹¹ Alan Steinweiss, *Kristalnacht 1938* (Cambridge, 2010), 1.

Joodse bestuurders.¹² Door deze vervolgingen vluchtten vele van hen naar Nederland. Hitler kreeg veel aanhang vanwege de economische crisis waarin het land zich bevond. Ook hierin speelden Joden een belangrijke rol omdat zij gezien werden als de bezitters van het kapitaal, Hitler kon op die manier zijn haat jegens Joden legitimeren. Op 9 november 1938 vond de Reichskristallnacht plaats. De Reichskristallnacht is een pogrom in nazi-Duitsland waarbij veel winkels werden verwoest. Doordat er enorm veel geweld werd gebruikt vluchtten na deze nacht veel Joden naar Nederland.

Niet alleen in Duitsland was het een roerige tijd, in Nederland heerste er ook onrust. Het land was een oorlog bespaard gebleven omdat zij neutraal was geweest tijdens de Eerste Wereldoorlog.¹³ Desondanks was er veel armoede in het land en werd communisme, als gevolg van die armoede, als een groot gevaar gezien. Voor politiek links viel er weinig te winnen in Nederland, de arbeidersklasse was meer geïnteresseerd in sociaaldemocratische of confessionele groepen. In 1931 werd de Nationaal Socialistische Beweging opgericht. Deze beweging, die zich expres geen politieke partij noemde, focuste vooral op het Nederlandse volk.

Sinds de volksopstanden in 2011 woedt er een strijd tussen het volk en het regeringsleger in Syrië. Door deze oorlog zijn er veel Syriërs die hebben moeten vluchten. Naar schatting zijn er 7,5 miljoen Syriërs op de vlucht in eigen land en zijn er 4.8 miljoen gevlucht naar gebieden buiten de eigen landsgrenzen.¹⁴ Hoewel de meeste vluchtelingen worden opgevangen in buurlanden, zijn er ook een aantal die naar Europa trekken en naar Nederland. Er verblijven naar schatting 10.604 Syrische vluchtelingen in Nederland.¹⁵ Tegenwoordig wordt de bevolking niet alleen aangevallen door het regeringsleger maar is Islamitische Staat ook actief in het gebied.

De situatie in Nederland is op dit moment niet zo slecht als in de jaren dertig van de vorige eeuw. Desalniettemin moeten de omstandigheden waarin de Nederlandse bevolking zich bevindt niet onderschat worden. Nederland krabbelt net op uit een economische crisis. Werkloosheid neemt af maar is nog steeds hoger dan voor de crisis. In sommige gevallen leiden de werkloosheid en armoede tot woede jegens vluchtelingen omdat er wel geld aan hen wel geld wordt gespendeerd.

Waar er in kranten en opiniebladen meerdere malen een vergelijking wordt getrokken tussen Joodse en Syrische vluchtelingen, is dat tot op heden in wetenschappelijke literatuur nog nauwelijks gebeurd. In deze scriptie wordt onderzocht of deze beweringen gegrond zijn of niet. Dit wordt gedaan aan de hand van de vraag: ‘Welke reacties werden er door de Nederlandse media gegeven op de Joodse vluchtelingenstroom tussen 1933-1939 en de huidige Syrische vluchtelingenstroom? en hoe verhouden deze reacties zich tot elkaar?’ Omdat er weinig informatie over de meningen van de Nederlandse bevolking omtrent vluchtelingen in literatuur te vinden is wordt er naar de media

¹² Ad van Liempt, *De oorlog* (Amsterdam, 2009), 20.

¹³ Van Liempt, *De oorlog*, 20.

¹⁴ SER/CBS werkwijzer vluchtelingen, < <http://www.werkwijzervluchtelingen.nl/feiten-cijfers/aantallen-herkomst.aspx> > [geraadpleegd op 28 mei 2017].

¹⁵ SER/CBS werkwijzer vluchtelingen, < <http://www.werkwijzervluchtelingen.nl/feiten-cijfers/aantallen-herkomst.aspx> > [geraadpleegd op 28 mei 2017].

gekeken. Wat de media melden komt natuurlijk niet geheel overeen met de mening van de Nederlandse bevolking. De media geven een klein overzicht van de meningen die in Nederland voorkomen en op deze manier wordt gepoogd een vergelijking te maken tussen de meningen in beide periodes. Om deze vraag te kunnen beantwoorden wordt er eerst gekeken naar het vluchtelingenbeleid in beide periodes en hoe deze vormen van beleid zich tot elkaar verhouden. Vervolgens wordt er aan de hand van krantenberichten geprobeerd een overzicht te geven van de verschillende opinies van het Nederlandse volk.

De methode die gebruikt wordt om de vraag te beantwoorden is een kwalitatief bronnenonderzoek. Voor beide periodes zullen verschillende kranten gebruikt worden. Voor 1933-1939 zijn dit De Telegraaf en De Tijd. Wanneer het gaat om de huidige situatie worden De Telegraaf en HP/De Tijd met elkaar vergeleken. Er is gekozen voor deze bladen omdat beide politiek gezien contrasterend zijn. De telegraaf was in de jaren 1930 politiek rechts en De Tijd links. De Telgraaf is in de huidige tijd nog steeds politiek rechts van het midden en HP/De Tijd is een samenvoeging van De Tijd en De Haagse Post en staat politiek links van het midden. Op deze manier kan er gekeken worden of de meningen binnen politiek rechtse en linkse bladen van elkaar verschillen. Het gebruik van een opinieblad en een krant is niet de beste uitgangspositie maar omdat er geen linkse krant beschikbaar was voor beide periodes leek dit de beste oplossing. Ook zou het wellicht beter zijn geweest om te kijken naar ingezonden brieven omdat hierin duidelijker een mening wordt uitgesproken. Ingezonden brieven voor de periode 1933-1939 zijn echter moeilijk te vinden of niet beschikbaar. Het bronnenmateriaal om een onderzoek met ingezonden brieven uit te voeren is te schaars.

Het vluchtelingenbeleid in Europa en Nederland tussen 1933 en 1939

In 1933 werd Hitler bondskanselier van Duitsland. In februari van dat jaar schortte hij de belangrijkste door de constitutie gegarandeerde burgerrechten op.¹⁶ Door de ontzegging van deze rechten konden tegenstanders van het naziregime, zoals Joden, willekeurig worden opgepakt. Ook kregen de Joden in Duitsland minder rechten en werden ze afgeschilderd als minderwaardig om ze buiten de gemeenschap te plaatsen.¹⁷ Op 9 november 1938 vond in Duitsland de Reichskristallnacht plaats. In de avond van 9 op 10 november 1938 werden er in heel Duitsland vernielingen aangericht in joodse huizen, winkels en synagogen. Deze gebeurtenissen zorgden beiden voor veel joodse vluchtelingen.

Joodse vluchtelingen kwamen niet alleen vanuit Duitsland: na de Eerste Wereldoorlog werden er al veel Joden verjaagd uit de Sovjet-Unie omdat zij daar niet welkom waren.¹⁸ Verder waren er veel

¹⁶ Corrie Berghuis, *Joodse vluchtelingen in Nederland 1938-1940: documenten betreffende toelating, uitleiding en kampopname* (Schiedam, 1990), 8.

¹⁷ Frank Caestecker en Bob Moore, *Refugees from Nazi Germany and the liberal European states* (Oxford, 2010), 17.

¹⁸ Arie Tartakower, *The Jewish refugee* (New York, 1944), 35.

Oostenrijkse en Tsjecho-Slowaakse vluchtelingen. Er werd een instituut opgericht in Praag om alle emigranten te helpen ongeacht geloof, ras of politieke voorkeuren.¹⁹ Deze joodse immigratie stromen kwamen overal in Europa voor, bijvoorbeeld ook in Italië en Polen.

Er werden verschillende maatregelen getroffen om een oplossing te vinden voor de vluchtelingencrisis die in heel Europa plaatsvond. De wetten betreffende migratie werden in de jaren dertig per land bepaald, elk land had dus zijn eigen proces. Omdat de crisis een enorme omvang bedroeg werden er enkele Europese overeenkomsten gesloten. In Oktober 1933 werd er een hoge commissaris voor vluchtelingen aangesteld bij de Volkenbond. Er kwam een voorlopige regeling met betrekking tot de status van de vluchtelingen en een conventie met betrekking tot de rechten van vluchtelingen en als laatste redmiddel voor de oorlog werd de conferentie van Évian gehouden.

Toen de eerste Joden emigreerden uit Duitsland was er nog geen instituut wat over vluchtelingen ging, de Volkenbond was hier niet tot bevoegd. De organisatie die over vluchtelingen ging binnen de Volkenbond, *the Nansen Office*, ging alleen over Russische vluchtelingen en mocht zich niet met 'nieuwe' vluchtelingen bezighouden.²⁰ In de lente van 1933 begonnen de onderhandelingen met betrekking tot een nieuwe institutie voor de Joodse vluchtelingen maar geen enkel land drong hier echt op aan vanwege angst voor Duitse repercussies. Duitsland beweerde namelijk dat de Joden die uit het land vluchtte officieel geen vluchtelingen waren omdat ze waren vertrokken uit angst hun privileges te verliezen. In de herfst van hetzelfde jaar verliet Duitsland de Volkenbond en de Nederlandse regering nam het voortouw om een hoge commissaris voor de Joodse vluchtelingen aan te stellen maar benadrukte hierbij dat de nieuwe instelling ter zelfverdediging was en niet als kritiek op Duitsland. De eerste commissaris was James G. McDonald, een veilige eerste keus aangezien hij goede banden met Duitsland had.²¹ Ondanks dat hij een goede kandidaat leek was het project weinig succesvol. De andere landen van de Volkenbond stonden onvoldoende achter McDonald en Duitsland wilde hem niet ontvangen. In 1935 nam hij ontslag. Zo mislukte het plan om Joodse vluchtelingen in andere landen onder te brengen door Duitse tegenwerking en onvoldoende steun van de overige landen van de Volkenbond. Desalniettemin ging McDonald toch verder met het steunen van vluchtelingen.

In 1936 werd er een nieuwe hoge commissaris aangesteld: Sir Neill Malcolm. Vrijwel meteen na zijn aanstelling als hoge commissaris organiseerde hij een conventie met betrekking tot de vluchtelingencrisis. Deze vond plaats van 2 tot 4 juli in Genève. Uit die conventie kwam een voorlopige regeling waarin stond dat de Duitse vluchtelingen dezelfde basisrechten kregen als de Russische vluchtelingen eerder hadden gekregen. Deze regeling zorgde echter voor problemen omdat het alleen gold voor vluchtelingen uit Duitsland. Vluchtelingen voor het naziregime uit andere landen vielen niet onder deze regeling en Poolse vluchtelingen die jaren in Duitsland gewoond hebben

¹⁹ Ibidem, 39.

²⁰ Frank Caestecker en Bob Moore, *Refugees from nazi Germany and the liberal European states* (Oxford, 2010), 20.

²¹Caestecker en Moore, *Refugees*, 21.

maakten ook geen deel uit van de schikking. De Duitse vluchtelingen kregen een certificaat waarmee zij naar het buitenland konden reizen en waarmee zij ook weer terug konden naar het land waar het certificaat vervaardigd was.²² Toch was deze oplossing niet ideaal. Veel landen lieten alleen vluchtelingen toe die al eerder gevlucht waren en zij wilden geen garanties geven aan nieuwe vluchtelingen omdat zij geen idee hadden hoe groot het probleem nog kon worden. Officieel was het verboden vluchtelingen met een geldig certificaat weg te sturen maar in de praktijk ging dat anders. Dit gebeurde onder voorwendselen zoals een periode om voorbereidingen te treffen voor de vluchteling waardoor hij niet in het land mocht zijn. De vluchtelingenorganisaties waren dan ook niet blij met deze maatregel omdat hij niet aan hun verwachtingen voldeed.

De volgende conferentie wat betreft maatregelen vond plaats in 1938 in Genève. Hier werd bepaald dat het begrip vluchtelingen uit Duitsland moest worden vergroot. Vluchtelingen die uit Duitsland kwamen maar geen Duits staatsburger waren vielen vanaf toen ook onder Duitse vluchtelingen. Er werd besloten dat vluchtelingen niet naar Duitsland mochten worden teruggestuurd tenzij zij eerdere waarschuwingen negeerden. In 1938 konden de Oostenrijkse vluchtelingen ook gebruik maken van de bepalingen en in 1939 werden ze ook van toepassing op de vluchtelingen die uit de bezette delen van Tsjecho-Slowakije kwamen.

Een van de belangrijkste conferenties rond de joodse vluchtelingen in Europa, en de rest van de wereld, was de conferentie van Évian. De conferentie werd gehouden in Évian van 6 juli tot 15 juli 1938 en werd bij elkaar geroepen door de Amerikaanse president Franklin Delano Roosevelt. Dit was tevens de eerste keer dat de Verenigde Staten zich met het vluchtelingenbeleid bemoeiden.²³ Deze conferentie werd niet gehouden om nieuwe regels in te stellen maar om te kijken hoe de vluchtelingen verdeeld moesten worden over Europa.

Niet alleen op Europees niveau was er een vluchtelingenbeleid. In Nederland werd na de Eerste Wereldoorlog een vluchtelingenbeleid opgesteld en onder invloed van de joodse vluchtelingenstroom werden er aanpassingen gedaan aan dat vluchtelingenbeleid. De vreemdelingenwet van 1849 stelde dat alle vreemdelingen welkom waren in Nederland mits zij geen overlast veroorzaakten. De vreemdelingenwet had alleen een tekortkoming, er werd alleen over vreemdelingen gesproken en niet over vluchtelingen. In 1918 werd een wet gemaakt waardoor een vluchtelingenbeleid tot stand kwam. De minister gaf aan dat wanneer het vluchtelingen betrof, humanitaire overwegingen zwaarder zouden wegen dan bij een normale toelating. De redenen hiervoor waren de moeilijke economische en sociale omstandigheden waarin de Nederlandse bevolking zich op dit moment bevond.²⁴

²² Ibidem, 30.

²³ Auteur onbekend, 'The Evian conference on political refugees', *Social Service Review* 12 (1938), 514-518, alhier 514.

²⁴ Corrie Berghuis, *Joodse vluchtelingen in Nederland 1938-1940: documenten betreffende toelating, uitleiding en kampopname* (Schiedam, 1990), 9.

Een officieel vluchtelingenbeleid was in productie. Politieke vluchtelingen waren sinds de jaren twintig al niet welkom. Voor de nieuwe vluchtelingen werd in 1934 een circulaire opgesteld, deze zag er als volgt uit. In het document worden enkele personen onderscheiden: vluchtelingen van Duitse nationaliteit, staatlozen en niet-Duitse vluchtelingen.²⁵ Voor vluchtelingen van Duitse nationaliteit die al in Nederland verbleven werden geen aanpassingen gedaan. Het doel met betrekking tot de nieuwe Duitse vluchtelingen was om hen zoveel mogelijk door te laten reizen. En wanneer zij bij posten kwamen waar het paspoort gecontroleerd werd, moest worden aangegeven dat het verblijf in Nederland van zeer tijdelijke aard zou zijn. Ze mochten hier geen werk zoeken en ook de voltooiing van een studie zou voorkomen worden. Een uitzondering hierop was de arbeid in de Wieringenmeerpolder. Staatlozen die al in Nederland verbleven kregen dezelfde rechten als vluchtelingen met de Duitse nationaliteit. Staatlozen die het land reeds binnenkwamen die geen visum hadden en niet konden aantonen dat ze in levensgevaar verkeerden werden geweigerd. Wanneer een staatloze in Nederland werd aangetroffen werd hij naar Duitsland teruggeleid. Vluchtelingen die niet de Duitse nationaliteit hadden en geen staatlozen waren, en reeds aanwezig in Nederland waren, werden aangemoedigd zich vrijwillig naar het eigen land of elders te begeven. Wanneer dit niet gebeurde werd de vluchteling uitgeleid naar het land van herkomst. Vluchtelingen van niet Duitse nationaliteit die het land ondertussen binnenkwamen werd toegang geweigerd tenzij zij in levensgevaar verkeerden. Poolse onderdanen en andere personen uit Oost-Europa zouden vaak een visum onder valse voorwendselen verkregen hebben.²⁶ Wanneer de papieren niet langer geldig waren diende de politie dit door te geven aan de minister van buitenlandse zaken. Door deze circulaire wordt de Vreemdelingenwet van 1849 buitenspel gezet.

In de jaren dertig kwamen er nog twee wetten bij om de arbeidsmarkt te beschermen. De wet van 16 mei 1934 zorgde ervoor dat wanneer vluchtelingen in Nederland wilden werken, zij daarvoor een vergunning nodig hadden. Door de wet die ingevoerd werd op 22 april 1937 werd het voor vluchtelingen bijna onmogelijk om zich zelfstandig in Nederland te vestigen. Het was dus vrij lastig voor vluchtelingen om Nederland binnen te komen. Er was echter één reden wanneer vluchtelingen altijd mochten blijven en dat was indien zij in levensgevaar verkeerden.²⁷

In 1938 vindt er overleg tussen justitie en buitenlandse zaken. Er werd besloten dat er verder moest worden gegaan met het weren van vluchtelingen. In een circulaire van 7 mei 1938 wordt aangegeven dat elke vluchteling die het land binnenkwam als ongewenste vreemdeling werd gezien tenzij de persoon in kwestie in levensgevaar verkeerde.²⁸ Ondanks de aanscherping van het vluchtelingenbeleid konden er nog aardig wat vluchtelingen het land binnenkomen. Dit kwam door slechte samenwerking tussen de ministeries en sentimenten van de uitvoerders, zoals politie, ambtenaren en consuls. De Kristallnacht leidde tot ernstige Jodenhaat in Duitsland, hierdoor

²⁵ Berghuis, *Joodse vluchtelingen*, 220-223.

²⁶ *Ibidem*, 221.

²⁷ *Ibidem*, 10.

²⁸ *Ibidem*, 11.

veranderde de zaken.²⁹ Door de enorme stroom van vluchtelingen startte de Nederlandse regering een actie waarbij er een grootschalig opvang voor de vluchtelingen opgezet ging worden. Er was alleen een probleem: geen van de Nederlandse gemeenten bood zich vrijwillig aan als locatie voor de opvang. In Drenthe werd er uiteindelijk toch een stuk bos voor de vluchtelingen aangeboden door Staatbosbeheer. In 1939 werd Centraal Vluchtelingenkamp Westerbork gebouwd. Toen Nederland door Duitsland bezet was, werden er in 1942 een groot aantal barakken bij gebouwd, de reden waarom er zoveel gebouwen bij kwamen zou spoedig duidelijk worden. Vanaf 1 juli 1942 was het niet langer een vluchtelingenopvang maar een doorgangskamp onder Duits toezicht.

Niet alleen de Nederlandse regering hield zich bezig met de vluchtelingen. In 1933 werd het Comité voor Bijzondere Joodse Belangen opgericht, direct hiermee verbonden was het Comité voor Joodse Vluchtelingen.³⁰ Aan het einde van 1933 werden er in totaal 51000 Joodse vluchtelingen geteld, 4000 van hen vluchtten naar Nederland. Het comité voor Joodse Belangen was er echter niet om de Joodse vreemdelingen te steunen. Door de vluchtelingen groeide het antisemitisme in Nederland en het doel van dit comité was om de reeds in Nederland wonende Joden te beschermen tegen deze aangewakkerde vorm van antisemitisme. Voor de opvang van de vluchtelingen diende het comité voor Joodse Vluchtelingen.

Het vluchtelingenbeleid in Europa en Nederland anno 2017

In 2011 kwamen delen van de Syrische bevolking in opstand tegen het regime van president Assad. In de loop der tijd vond er fragmentatie binnen deze groepen plaats waardoor de opstand veranderde in een burgeroorlog. Door de burgeroorlog en de fragmentatie, waarbij terroristische groepen als Islamitische Staat en Al Nusra op konden komen, komen er veel Syrische vluchtelingen naar Europa. Toch komen er niet alleen vluchtelingen uit Syrië. Islamitische Staat is inmiddels ook actief in gebieden rond Syrië zoals Libië, Irak en Afghanistan waardoor er ook mensen uit deze landen vluchten. Onder de vluchtelingen bevinden zich ook personen die op zoek zijn naar meer economische welvaart. Omdat het in dit geval om vluchtelingen en migranten gaat zullen beide procedures besproken worden.

Wanneer het om vluchtelingen gaat die betrokken zijn bij een gewapend conflict zijn de belangrijkste documenten het Verdrag van Genève, het Europese verdrag tot bescherming van de rechten van de mens, het verdrag tegen foltering en andere wrede of ontorende behandeling, en het internationaal verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten.³¹

Na de Tweede Wereldoorlog werd de vierde Geneefse conventie gehouden. Tijdens deze conventie worden een aantal verdragen opgesteld, zo ook het verdrag betreffende de bescherming van

²⁹ Ad van Liempt, *De oorlog* (Amsterdam, 2009), 45.

³⁰Hans Blom, *De geschiedenis van Joden in Nederland* (Amsterdam, 1995), 298.

³¹ Gerrie Lodder, *Vreemdelingenbeleid in vogelvlucht* (Den Haag, 2011), 108.

burgers in oorlogstijd. Hierin werd aangegeven welke rechten oorlogsslachtoffers hebben: hierbij verblijven de slachtoffers meestal wel nog in het oorlogsgebied. In het Europese verdrag tot bescherming van de rechten van de mens werd getoond dat elk mens het recht heeft op vrijheid en veiligheid. Ook mogen mensen niet onmenselijk behandeld of gestraft worden en mogen personen niet worden gefolterd. Wanneer een vluchteling aannemelijk maakt dat hij een gelijksoortige behandeling zal ondergaan in het land van herkomst mag de vluchteling niet uitgezet worden.³² Wel moet er aan gedacht worden dat deze verdragen alleen het uitzetten van een hulpbehoevende vluchteling verbieden. Zij kunnen geen recht tot toelating ontleen aan deze verdragen.

Vlak na de Tweede Wereldoorlog zijn er internationaal enkele maatregelen genomen wat betreft het opvangen van vluchtelingen. De Verenigde Naties (VN) gaan over de bescherming van vluchtelingen en het vinden van een gepaste oplossing. De persoon binnen de VN die hier over gaat is de Hoge Commissaris. Hij heeft binnen de landen die deelnemen aan de VN een aantal medewerkers die toezien op de behandeling van vluchtelingen.³³ Een andere universele taak is het voorkomen en verminderen van vluchtelingenstromen omdat dit het vluchtelingenprobleem bij de bron aanpakt. Wanneer er een vluchtelingenstroom aan dreigt te komen moeten de vluchtelingen allereerst worden opgevangen. Daarna worden er drie mogelijke oplossingen geboden: vrijwillige terugkeer naar het land van herkomst, opvang in de regio en hervestiging ergens anders.³⁴ Vrijwillige terugkeer naar het land van herkomst is alleen mogelijk wanneer de situatie in het thuisland dat toelaat omdat, het in strijd is met de universele rechten van de mens wanneer het onveilig is of de persoon in kwestie gevaar loopt. Opvang in de regio houdt in dat een vluchteling wordt opgevangen in een land dat grenst aan het land van herkomst. Wanneer de onveilige situatie in het thuisland aanhoudt dienen vluchtelingen te integreren in de landen waar zij geplaatst zijn. Omdat de landen aan het land van herkomst grenzen is de integratie vaak succesvol omdat de cultuur en taalverschillen klein zijn. De derde oplossing is het elders vestigen van de vluchtelingen. Dit gebeurt wanneer de twee eerdergenoemde oplossingen niet mogelijk zijn. Dit is de minst wenselijke oplossing van de drie omdat de personen ver van het thuisland verwijderd zijn en er op cultureel gebied veel verschillen kunnen zijn. Dat maakt het lastiger om weer terug te keren als de situatie in het land van herkomst weer stabiel is.

Het asielbeleid in Nederland na de Tweede Wereldoorlog onderscheidt zich op enkele punten van het internationale vluchtelingenbeleid. Het Nederlandse asielbeleid is niet restrictief: iedereen die asiel behoeft krijgt het ook. Er wordt geen rekening gehouden met de grootte van de Nederlandse bevolking en het aantal vluchtelingen wat reeds in Nederland verblijft. Ook speelt het humanitaire aspect een grotere rol in het Nederlandse beleid dan in het internationale beleid. Wanneer een persoon asiel aanvraagt, wordt er rekening gehouden met de feiten en omstandigheden die zich buiten Nederland hebben voorgedaan.

³² Lodder, *Vreemdelingenbeleid*, 120.

³³ Hillebrand Nawijn, *Vluchtelingenbeleid* (Den Haag, 1989), 3.

³⁴ Nawijn, *Vluchtelingenbeleid*, 4.

In Nederland zijn twee verschillende verblijfsvergunningen aan te vragen: de verblijfsvergunning regulier en de verblijfsvergunning asiel. Een verblijfsvergunning is regulier wanneer de vergunning niet voor asiel wordt aangevraagd. Een vreemdeling die de verblijfsvergunning asiel aan wil vragen doet dit omdat hij of zij bescherming nodig heeft in verband met gebeurtenissen of omstandigheden in het land van herkomst.³⁵ Economische vluchtelingen, zoals ze tegenwoordig genoemd worden zouden eigenlijk een verblijfsvergunning regulier aan moeten vragen.

Het Nederlandse asielbeleid is gebaseerd op de volgende punten: personen die asiel zoeken dienen in het algemeen opvang te zoeken in de eigen regio. Wanneer dat niet mogelijk is of wanneer de vluchteling vanuit dat land wordt teruggezonden naar het land van herkomst maar hij of zij daar een grote kans heeft om vervolgd te worden kan de vluchteling naar een ander land vluchten. Dat terugsturen wanneer een persoon toch gevaar loopt heet *refoulement*.³⁶ Wanneer een vluchteling reeds asiel heeft verkregen in een land in de regio maar na terugzending toch naar Nederland komt, heeft geen recht op asiel hier. Dit is natuurlijk niet de regel wanneer er sprake is van een *refoulement*. De persoon zal echter alleen teruggestuurd worden naar het eerste land van bescherming wanneer er genoeg protectie gegarandeerd is. In Nederland dienen dan de gegronde van ongegronde asielverzoeken te worden gescheiden. Een ander geval kan ook nog zijn wanneer mensen vanuit het land van herkomst een asielverzoek indienen. Zij kunnen in dit geval alleen niet als vluchteling worden aangemerkt omdat zij nog in het land van vervolging verblijven. Zij zullen, al dan niet illegaal, het land moeten verlaten.

De asielprocedure kent een aantal kenmerken: elk asielverzoek wordt in behandeling genomen, daarna wordt elke asielzoeker geïnterviewd door het Ministerie van Justitie, vervolgens wordt op elk verzoek een schriftelijke schikking gegeven en beslist de Minister van Justitie of de persoon in kwestie mag blijven. De asielzoeker heeft dan het recht om het oordeel van een onafhankelijke rechter te vragen en hij mag in Nederland blijven tot de uitspraak van de rechter.

Na een asielverzoek en de hiervoor genoemde procedure kunnen er verschillende beslissingen worden genomen. Het verzoek van de persoon wordt ingewilligd en de persoon verblijft hier als vluchteling. Het verzoek om toelating als vluchteling wordt afgewezen maar de persoon kan op basis van andere gronden een vergunning krijgen om te verblijven als arbeider in loondienst of op humanitaire gronden. Het kan ook zijn dat het verzoek in zijn geheel wordt afgewezen.

³⁵ Gerrie Lodder, *Vreemdelingenbeleid in vogelvlucht* (Den Haag, 2011), 55.

³⁶ Hillebrand Nawijn, *Vluchtelingenbeleid* (Den Haag, 1989), 8.

Casus: berichtgeving over Joodse vluchtelingen in Nederland tussen 1933 en 1939

Krantenberichten De Telegraaf 1933-1939

In dit hoofdstuk wordt er voor de periode 1933 tot en met 1939 een overzicht gegeven van krantenartikelen met daarin berichtgeving over de Joodse vluchtelingen die Nederland binnenkwamen. Dit wordt gedaan door twee kranten te bekijken waarbij een van de kranten een politiek rechtse kleur heeft en de andere een politiek linkse kleur. De berichten worden ingedeeld op een positief, neutraal en negatief karakter. Positieve berichten zijn de berichten waarin medeleven naar de vluchtelingen geuit wordt of waarin duidelijk wordt dat zij vanwege hun situatie welkom zijn in Nederland. Neutrale berichten zijn de berichten waarin geen duidelijke mening over vluchtelingen naar voren komt of waarin enkel feiten genoemd worden. Bijvoorbeeld een aantal vluchtelingen dat naar Nederland komt. Negatieve berichten zijn de berichten waarin ongenoegen naar de vluchtelingen wordt geuit of berichten waaruit blijkt dat de vluchtelingen niet welkom zijn in Nederland. De politiek rechtse krant die bekeken wordt is de Telegraaf. De Telegraaf is een Amsterdams landelijk dagblad dat is opgericht in 1893. De krant richt zich op een groot publiek, dat wordt vooral gekenmerkt door de conservatieve en populistische stijl van het blad. Ook heeft de krant een groot amusementswaarde, een pagina wordt gevuld met berichten uit het roddelblad Privé.

De Tijd: godsdienstig-staatskundig dagblad is opgericht in 1845, het verscheen in 's-Hertogenbosch en was een Nederlands katholiek dagblad. Aanvankelijk kwam het blad drie keer per week uit maar later elke dag. Het blad is links getint. In 1990 fuseerde de Tijd met de Haagse post, vanaf dan wordt het een opinie blad genaamd HP/de Tijd.

Voor de jaren waarin de meeste Joodse vluchtelingen naar Nederland gevlucht zijn, worden steekproefsgewijs vijf berichten uitgekozen. De berichten worden om en om gekozen mits het resultaat bruikbaar is. Wanneer het resultaat in de reeks niet bruikbaar is zal het eerstvolgende resultaat genomen worden. Daarna zullen de berichten weer om en om geselecteerd worden. Deze berichten hebben betrekking op de behandeling Joodse vluchtelingen in Nederland. Dit wordt voor beide kranten gedaan in het jaar 1933 en 1938 met een kleine uitloop naar het begin van het jaar 1939. De berichten worden dan voor beide bladen op chronologische volgorde geanalyseerd en daarna vergeleken worden.

De berichten in de Telegraaf voor 1933: Het eerste artikel werd gepubliceerd op 31 maart 1933 de titel van het artikel is: 'Duitsch antisemitisme. Protestmeeting te Amsterdam. Duizenden in het R.A.I. gebouw'. De strekking van het artikel is dat de protestanten die zich in het gebouw verzamelen, herstel van de mensen- en burgerrechten voor de Joden in Duitsland eisen. Het protest werd geleid door de heer Asscher. Er werd onder andere geprotesteerd tegen het verbod op ritueel slachten omdat Joden daardoor zouden verhongeren. Ook werd de uitspraak dat Joden het verval van Duistland veroorzaakt hebben tegengesproken. Zij zouden juist geprobeerd hebben de eer van Duistland hoog te houden. Er werd een oproep gedaan aan Duitsland om het geweld tegen de Joden te stoppen, er zou geen sprake zijn van gruwel-propaganda in andere landen. Dit bericht staat dus

medelevend tegenover de Joodse bevolking in Duitsland en gaf aan dat de misstanden moeten stoppen. Er werden in het bericht geen uitspraken gedaan over Joodse vluchtelingen in Nederland. Het protest werd geleid door mensen uit de Joodse gemeenschap, het is dus niet vreemd dat zij sympathiek waren naar de Joodse bevolking in Duitsland.

Het artikel wat als tweede behandeld wordt werd gepubliceerd op 21 april 1933 en is getiteld: 'Lot van de Joodsche vluchtelingen'. Geen werk voor de uitgewekenen; mogelijke uitzending naar Palestina of Zuid-Amerika onderzocht. In het artikel wordt besproken hoe de Joodse vluchtelingen die naar Nederland komen misschien door werden gestuurd naar een ander land. Dat komt omdat er in Nederland geen werk was voor de vluchtelingen. Er werd van alles aan gedaan om de asielzoekers te helpen, zoals het bieden van onderdak, het inzamelen van kleding en het inzamelen van geld. Het Comité voor Bijzondere Joodsche Belangen hoopte dan ook dat situatie alle Nederlanders ter harte ging. Ook dit bericht toont sympathie voor de vluchtelingen en geeft aan dat zij veel voor hen doen.

Het derde artikel werd gepubliceerd op 3 mei 1933, de titel van het stuk is 'Joodsche vluchtelingen uit Duitsland: wat voor het gedaan wordt'. Er wordt aangegeven dat er in Duitsland onmenselijk en barbaars geheerst werd maar dat in Nederland niet het geval was. Zulke barbaarse praktijken konden geen stand houden in de westerse wereld. Ze wilden de vluchtelingen in Nederland houden voor hoe lang dat mogelijk was maar de toekomst was onduidelijk. Wederom een bericht waarin steun werd gegeven aan de Joodse vluchtelingen. Er werd geen directe onvrede over de vluchtelingen geuit maar men is wel bezorgd hoe lang zij hulp konden bieden aan hen. Dit kwam omdat zij hier niet de financiële middelen voor hadden.

Het vierde bericht werd uitgegeven op 17 mei 1933 en de titel luidt: 'Gelden voor Joodsche vluchtelingen'. De strekking van het artikel is dat veel mensen op de been zijn om geld in te zamelen voor de asielzoekers. Hier is dus ook sprake van een bericht waarin medeleven getoond werd.

Het laatste bericht werd gepubliceerd op 16 augustus 1933 met de titel: 'Duitsch-Joodsche school te Den Haag'. In het stuk wordt geschreven dat er een school wordt opgericht voor kinderen van Joden die naar Nederland gevlucht zijn en dat de school de Joods-Orthodox was. Wederom is het bericht niet negatief jegens Joodse vluchtelingen.

De volgende artikelen komen uit 1938, er is voor deze periode gekozen omdat er na de Reichskristallnacht veel Joden naar Nederland gevlucht zijn. Daardoor zullen er veel bronnen beschikbaar zijn, ook is het mogelijk dat door de grote stroom van vluchtelingen de aard van de berichten en de meningen van de Nederlandse bevolking veranderden.

Het eerste gekozen artikel uit deze periode werd gepubliceerd op 16 november 1938. De titel van het artikel is 'Gift voor de Joodsche vluchtelingen'. De strekking van het artikel luidt als volgt: Het bestuur van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen heeft duizend gulden beschikbaar gesteld voor de Joodse vluchtelingen. De organisatie zal ook nog een beroep doen op haar leden. Het eindbedrag werd gedoneerd aan het Nederlandsche Comité voor Joodsche Vluchtelingen. In dit stuk wordt er ook solidariteit getoond naar de vluchtelingen.

Het tweede stuk is verschenen op 17 november 1938, een dag na het vorige artikel, en is van een andere aard dan het vorige stuk. De titel luidt 'Regeering waarschuwt: Nederland laat slechts beperkt aantal vluchtelingen toe'. In het artikel wordt aangegeven dat men in het buitenland ten onrechte dacht dat Nederland de grens had opengesteld voor vluchtelingen. Door de grote druk werd de grensbewaking versterkt en vluchtelingen mochten alleen het land in wanneer zij over de juiste papieren beschikten. Dit stuk spreekt niet negatief over de vluchtelingen maar het toont wel dat zij eigenlijk niet welkom waren. Dit kwam vooral door het grote aantal vluchtelingen wat Nederland probeerde binnen te laten komen.

Op 19 november 1938 verscheen het volgende artikel met de titel: 'Verraders'. Het stuk bespreekt mensensmokkelaars die Joodse vluchtelingen over de grens wil brengen. Hierdoor werden de grenscontroles strenger. Ook betaalden de vluchtelingen veel geld aan de smokkelaars terwijl ze vaak later toch nog opgepakt werden. Nederlandse Joden die in het grensgebied op bezoek waren dienden papieren bij zich te hebben omdat ze anders grondig gecontroleerd werden. In dit artikel wordt negatief gesproken over de mensensmokkelaars omdat zij vluchtelingen oplichtten. Over de vluchtelingen zelf wordt geen duidelijke mening gegeven. Wel wordt er ook in dit artikel aangegeven dat de grenscontrole strenger werd.

De titel van het vierde artikel is 'Joodsche vluchtelingen teruggezonden?' en werd gepubliceerd op 25 november 1938. In de Tweede Kamer heeft de minister van Justitie gevraagd of het werkelijk zo is dat Joodse vluchtelingen teruggestuurd zijn naar Duitsland. Dat blijkt het geval te zijn en de minister gaf aan op welke gronden vluchtelingen tijdelijk in Nederland mochten blijven en waarom er in dit geval geen rekening werd gehouden met het feit dat de vluchtelingen in levensgevaar waren. Uit dit artikel wordt duidelijk dat er dus soms ook vluchtelingen het land uit worden gezet die in levensgevaar verkeren. Er wordt echter geen verklaring gegeven waarom dit gebeurde.

Het laatste artikel werd uitgegeven op 8 februari 1939, de titel van het stuk luidt: 'Terugleiding van vluchtelingen'. Door het enorme aantal vluchtelingen wat probeerde op onrechtmatige manier de Nederlandse grens over te steken zijn er sterkere maatregelen nodig. Vluchtelingen mochten echter niet zomaar worden uitgezet en al helemaal niet wanneer zij in levensgevaar verkeerden.

In dit rechtse blad werd niet per se negatief over vluchtelingen gesproken. Integendeel, veel van de berichten zijn juist medelevend. Aan het begin van de jaren dertig zijn alle artikelen die steekproefsgewijs zijn gekozen medelevend met de Joodse vluchtelingen. Ook later in het decennium wordt er geen ongenoegen geuit over de vluchtelingen in de stukken. Wel wordt duidelijk dat vluchtelingen vaker geweerd of teruggestuurd worden omdat het er teveel zijn om te handhaven.

Krantenberichten De Tijd 1933-1939

Hetzelfde proces wordt herhaald voor de Tijd, het blad met een linkse politieke kleur. Het eerste artikel werd gepubliceerd op 14 april 1933 en heeft de titel 'Nog steeds vluchtelingen uit Duitsland'. Het stuk geeft weer dat er nog steeds vluchtelingen uit Duitsland naar Nederland komen en dat zij hier worden opgevangen. Ze werden geholpen door het Vluchtelingencomité. Het is een kort artikel maar er wordt aangegeven dat er hulp wordt geboden aan vluchtelingen uit Duitsland.

In het tweede artikel dat uitgegeven werd op 1 juni 1933 heet 'Menschen worden gesmokkeld'. De inhoud van het artikel toont dat er sinds de Eerste Wereldoorlog sprake was van mensensmokkel. In de huidige tijd was er ook sprake van mensensmokkel, dat gebeurde niet alleen door malafide organisaties maar ook door goedwillende grensbewoners. In het artikel wordt niet negatief over de vluchtelingen gesproken. Er wordt subtiel wel medelevend over de vluchtelingen gesproken omdat de mensensmokkel afgekeurd wordt.

Het derde artikel werd uitgegeven op 9 juni 1933 en heet 'Tegenargumenten'. Het is een reactie op het Jodenvraagstuk. Door de schrijver wordt aangegeven dat Nederland een gastvrij land is en daarom vluchtelingen uit Duitsland hielp maar dat het geen toevluchtsoord moet worden. Ook zouden onder andere Poolse Joden uit Duitsland naar hun eigen vaderland moeten vluchten. In dit bericht worden negatieve gedachten geuit naar de vluchtelingen. Het is duidelijk dat zij eigenlijk niet welkom waren.

Het vierde artikel werd gepubliceerd op 25 juli 1933. De titel van het stuk luidt: 'Nog eens, asylrecht door den rooden bril'. Dit stuk gaat niet over Joodse vluchtelingen maar vluchtelingen uit Duitsland. Een man van de 'rode' partij zegt dat aanhangers van Hitler moeten worden teruggestuurd maar personen die tegen Hitler protesteren zouden mogen blijven. De Tijd vond dat er met een te rode bril naar de situatie gekeken wordt. Zij gaven dan ook aan dat Duitse katholieken wat hen betreft welkom waren, ongeacht hun mening, mits zij zich aan de regels hielden.

De titel van het laatste artikel is 'Het asylrecht'. Het stuk werd uitgegeven op 4 november 1933. Een vluchteling werd teruggestuurd naar Duitsland. Kamerlid de Visser sprak uit dat de Nederlandse autoriteiten nog altijd bepalen wanneer iemand mocht blijven en dat het niet leek of deze man in het land van herkomst in levensgevaar was. Dit artikel staat zeker niet medelevend tegenover vluchtelingen maar ook niet negatief.

Hetzelfde proces zal nu herhaald worden voor 1938 om dezelfde reden als hiervoor aangegeven bij de Telegraaf. Het eerste artikel werd uitgegeven op 13 november 1938 en de titel van het stuk is 'Pogrom in de grensgebieden, hoe de Nazi's in de nabij Nederlandsche grens gelegen streek huishielden, vluchtelingen delen hun leed'. Er is een trein met vluchtelingen in Winterswijk aangekomen maar hij moet weer terugkeren naar het gebied van herkomst. Vluchtelingen doen hun verhaal en vertellen dat de nazi's hun huis in brand gestoken hebben. Enkele vluchtelingen proberen toch het land binnen te komen. Tijdens een trip van de correspondent door Duitsland wordt duidelijk dat veel Joodse eigendommen zijn vernietigd en in brand gestoken. Ook synagogen werden in brand

gestoken. Dit is een erg meelevend stuk, het laat het leed van de vluchtelingen zien en zij mochten hun verhaal vertellen.

Het tweede artikel is gepubliceerd op 17 november 1938 en is getiteld: 'De grenzen zijn niet opengesteld'. Voor toelating van iedere Joodschen vluchteling is speciale ministriele beslissing nodig. Grenswacht versterkt. Er wordt aangegeven dat het idee heerst dat de Nederlandse grenzen openstaan voor vluchtelingen maar dat was niet het geval. Er werd slechts een klein aantal vluchtelingen toegelaten. De grenswacht werd versterkt en alleen geordende toevoer in kleine mate was toelaatbaar. Dit artikel laat zien dat vluchtelingen eigenlijk niet welkom waren in Nederland, in ieder geval niet in grote getalen.

'Joodsche vluchtelingen in quarantaine?' luidt de kop van het derde stuk dat werd uitgegeven op 23 november 1938. Het is een artikel over de onderhandelingen tussen de Nederlandse regering en de gemeentes Rotterdam en Den Haag over de opvang van vluchtelingen. Hier gaat het dus om een sympathieke houding tegenover de vluchtelingen.

Het vierde stuk is getiteld 'Menschen-smokkelaarij langs de grens'. Het is verschenen op 14 december 1938 en gaat over mensensmokkel langs de grens. Er zijn verschillende manieren waarop vluchtelingen de grens over probeerden te steken, daarom werd de grensbewaking versterkt. Wanneer illegale vluchtelingen niet aan de grens werden opgepakt, gebeurde dat vaak in het binnenland nog. In dit artikel wordt het duidelijk dat illegale vluchtelingen niet welkom zijn in Nederland.

Het laatste artikel is uitgegeven op 13 januari 1939 en de titel is 'Het terugleiden van vluchtelingen'. Er werden vragen gesteld aan de minister van Justitie. Er werd onder andere gevraagd door wie de beslissing werd gemaakt of een vluchteling terug werd gestuurd naar het land van herkomst en wie er besliste of de vluchteling niet in levensgevaar verkeerden. Er wordt in dit stuk niet negatief maar ook niet medelevend over vluchtelingen gesproken.

In De Tijd wordt er ook niet direct negatief over de vluchtelingen gesproken maar ze zijn wel van andere aard dan die in De Telegraaf. Waar er in de Telegraaf oproepen werden gedaan voor inzamelingsacties voor de vluchtelingen gebeurt dit in De Tijd vrijwel niet. Wel wordt er in De Tijd aangegeven dat mensensmokkel wordt afgekeurd. Na de Reichskristallnacht worden er meer artikelen gepubliceerd over versterkte grenscontroles en het feit dat illegale vluchtelingen niet welkom zijn. Beide bladen zijn dus niet expliciet negatief tegenover de vluchtelingen al lijkt het er wel op de het rechtse blad, De Telegraaf, meer sympathie toont naar de Joodse vluchtelingen.

Casus: berichtgeving over Syrische vluchtelingen in Nederland in 2015

Krantenberichten De Telegraaf 2015

In dit hoofdstuk wordt een overzicht gegeven van de meningen die in de Nederlandse media gegeven worden ten opzicht van Syrische vluchtelingen. De periode die bekeken wordt is 2015 met een uitloop naar het begin van 2016. Er is voor deze periode gekozen omdat er in 2015 de meeste vluchtelingen

naar Nederland kwamen.³⁷ Ook in dit hoofdstuk zal er een rechts en een links politiek gekleurd blad bekeken worden. Wederom worden de berichten ingedeeld in positief, neutraal en negatief. Hierbij worden dezelfde criteria gehandhaafd als in het hoofdstuk hiervoor is aangegeven. De rechts politieke krant zal wederom De Telegraaf zijn, de algemene informatie over dit blad is in het vorige hoofdstuk al aan bod gekomen. HP/De Tijd is gekozen als links politiek blad. HP/ De Tijd is in 1990 ontstaan als een samenvoeging van de Haagse Post en De Tijd: godsdienstig-staatkundig dagblad. Het blad verschijnt tien keer per jaar.

Voor het jaar 2015 worden er steekproefsgewijs tien berichten voor elk van de twee bladen genomen. Dit gebeurt op dezelfde manier als hier voor aangegeven is. Er wordt een korte analyse gegeven van de berichten en op welke manier er binnen deze berichten over vluchtelingen gesproken wordt. Daarna wordt er een vergelijking gemaakt tussen de standpunten die gegeven worden. De berichten worden op chronologische volgorde besproken.

Het eerste artikel in De Telegraaf werd gepubliceerd op 7 september 2015 en heeft de titel: 'Nederland accepteert extra vluchtelingen'. In het stuk wordt aangegeven dat Nederland bereid is duizenden extra vluchtelingen op te nemen om Europa steun te bieden. Ook zijn er plannen om maatregelen te treffen waardoor mensensmokkel en het oversteken van de Middellandse Zee te voorkomen. Dit artikel geeft aan dat vluchtelingen welkom zijn in Nederland en dat er pogingen worden gedaan om hun welvaart te verbeteren.

Op 9 september 2015 wordt het tweede stuk uitgegeven, met de titel: 'Nederlanders positiever over vluchtelingen'. De houdingen tegenover het opvangen van vluchtelingen is ten opzichte van juni van dat jaar iets positiever geworden. Dat komt vooral omdat in de media de ellende die vluchtelingen moeten meemaken wordt weergegeven. In dit bericht wordt een positievere houding door Nederlandse bevolking ten opzicht van vluchtelingen weergegeven.

Het derde artikel is getiteld 'Nederland blijft uitzetten naar Hongarije' en werd uitgegeven op 11 september 2015. Nederland stuurt vluchtelingen uit Oost-Europa terug naar het land waar zij als eerste Europa binnen kwamen omdat zij hier asiel aan moeten vragen. Het betreft hier geen negatieve of meelevende houding naar vluchtelingen maar het gaat om naleving van de regels.

'Geen besluit extra controle Nederlandse grens' is de titel van het vierde stuk dat gepubliceerd werd op 14 september 2015. Er worden geen extra controles uitgevoerd op de grenzen tussen Duitsland en Nederland. De aanleiding wordt niet aangegeven in het stuk maar uit de inhoud lijkt het erop dat het over mensensmokkel gaat. In dit stuk wordt duidelijk dat illegale vluchtelingen niet welkom zijn in Nederland omdat er voorstellen waren voor grenscontroles.

Het vijfde artikel werd uitgegeven op 16 september 2015 en de titel is: 'Nederland ontvangt 700 vluchtelingen per dag'. Dat zijn er minder dan de 3000 de week ervoor. Nederlandse gemeenten hebben moeite met het bieden van onderdak aan alle vluchtelingen. Er worden niet expliciet negatieve

³⁷ SBS/ SER, *Werkwijzer vluchtelingen*, < <http://www.werkwijzervluchtelingen.nl/feiten-cijfers/aantallen-herkomst.aspx> > [geraadpleegd op 4 juni 2017].

connotaties verbonden aan de vluchtelingen maar in het verslag wordt duidelijk dat er geen plek zou zijn voor alle vluchtelingen.

Op 22 september 2015 verscheen het zesde stuk met de titel 'Vorige week 4200 vluchtelingen naar Nederland'. Deze week kwamen er 4200 vluchtelingen naar Nederland maar er is geen aanleiding om de grenscontroles te versterken meldt staatssecretaris Dijkhoff. De noodopvang voor vluchtelingen komt goed op gang maar er wordt geen extra geld aan hen uitgegeven. Het bericht laat zien dat de vluchtelingen in Nederland kunnen worden opgevangen wat sympathiek is.

Het zevende artikel is ook uitgegeven op 22 september 2015 en heeft de titel: 'Dijkhoff: 7000 vluchtelingen naar Nederland'. Nederland zou de komende jaren 7000 vluchtelingen gaan opnemen. Tijdens het verdelingsplan was er geen ruzie maar het was wel een moeilijk besluit. Vluchtelingen zijn dus niet onwelkom in Nederland en Europa maar ze zorgen wel voor ophef, onder andere bij het verdelen.

'25000 asielzoekers in Nederland aangekomen' is de titel van het achtste stuk. Het verscheen op 28 september 2015. In de eerste maanden van 2015 zijn er 25000 vluchtelingen naar Nederland gekomen, 8000 van hen waren nareizende familieleden. De meeste van hen kwamen uit Syrië, Eritrea is een ander gebied waar veel vluchtelingen vandaan komen. Een neutraal bericht met betrekking tot vluchtelingen. Er wordt alleen aangegeven hoeveel vluchtelingen er kwamen en waar zij vandaan kwamen.

Het negende artikel is getiteld: 'Nederlanders negatiever over vluchtelingen' en het werd gepubliceerd op 3 oktober 2015. Uit een enquête van DVJ Insights blijkt dat het percentage van Nederlanders die vinden dat er niet meer vluchtelingen moeten worden opgenomen is gestegen tot 66%. Ook is het bezwaar tegen het plaatsen van vluchtelingen binnen de gemeenten gestegen. Dit bericht toont dat er ook negatieve gedachten jegens vluchtelingen.

Het laatste bericht is verschenen op 10 oktober 2015 en de titel is: 'Nederland kan baat hebben bij vluchtelingen'. Vluchtelingen zouden de oplossing kunnen zijn voor de vergrijzing in Nederland. Het gaat dan vooral om relatief jonge personen met een goede opleiding. Hier wordt een positief beeld gegeven van de vluchtelingen in Nederland zij zouden een maatschappelijk probleem kunnen oplossen.

De berichten zijn vooral neutraal en positief. Er is maar een enkel bericht waaruit blijkt dat de Nederlandse bevolking een negatieve houding over vluchtelingen heeft. Van de positieve en meelevende berichten is er een expliciet positief over de komst van vluchtelingen. De andere berichten zijn neutraal en geven vooral aan hoeveel vluchtelingen er komen en op welke manier zij opgevangen worden.

Krantenberichten HP/De Tijd 2015

Hetzelfde proces wordt nu herhaald voor het linkse blad HP/De Tijd. Het eerste artikel uitgegeven op 26 juni 2015 en is getiteld: EU-landen: '40.000 vluchtelingen vrijwillig spreiden'. Landen van de

Europese Unie zouden in 2016 en 2017 40.000 vluchtelingen op gaan nemen om Griekenland en Italië te ontlasten. Er bestaat wel onenigheid over het verplichte quota asielzoekers wat elk land moet opnemen. President vindt het jammer dat niet alle landen zich aan het bindende quota houden maar is er wel positief over dat alle landen, inclusief die in Oost-Europa, bereid zijn mee te werken. In dit bericht wordt er met gemengde gevoelens gereageerd op de vluchtelingen. De deelnemende landen vinden wel dat zij geholpen moeten worden maar willen er zelf niet te veel opnemen.

Het tweede bericht verscheen op 12 augustus 2015 met de titel: ‘Selfienemende en vechtende vluchtelingen op Kos bewijzen zichzelf geen goede dienst’. De foto’s die vluchtelingen maken zodra zij de oversteek van het Midden-Oosten naar Europa hebben gemaakt doen hen geen goed. In dit bericht wordt een voorbeeld gegeven van het negatieve beeld wat Nederlanders van vluchtelingen hebben.

‘Vluchtelingen met smartphones zeggen vooral iets over onszelf’ is de titel van het derde stuk wat verscheen op 14 augustus 2015. Het is een reactie op het voorgaande artikel. Blijkbaar zijn selfienemende vluchtelingen niet geloofwaardig maar er wordt geen reden gegeven waarom dat zo zou zijn. Zulke reacties op vluchtelingen zeggen meer over ons materialisme dan over hen. Je bezittingen verdwijnen immers niet allemaal ineens wanneer je vlucht. Dit stuk verdedigt de vluchtelingen, men zou niet zo negatief over hen moeten praten alleen maar omdat zij hun bezit hebben meegenomen.

Het vierde artikel heet Die verdomde vluchtelingen en werd gepubliceerd op 3 oktober 2015. Het is een satirisch stuk waarin de auteur uithaalt naar de Nederlanders die menen dat vluchtelingen Nederland overnemen. Alles wat misgaat in hun leven zou de schuld zijn van ‘buitenlanders’. Dit bericht pleit er voor dat Nederlanders zich socialer moeten opstellen want niet alles wat misgaat in Nederland is de schuld van vluchtelingen en migranten, waarvan er veel inmiddels gewoon de Nederlandse identiteit hebben.

Op 8 oktober verschijnt het volgende artikel met de titel: ‘PVV steunen of knuffels uitdelen: het vluchtelingendebat kent vooral stereotypen’. Het maatschappelijke debat omtrent vluchtelingen vindt niet meer alleen plaats in praatprogramma’s maar ook op sociale media. Er worden twee kampen gemaakt waarbij een voor de komst van vluchtelingen pleit en het andere tegen. De gütmensch en de racist. De middengroep wordt vergeten. Het tegenkamp zou vooral vertegenwoordigd worden door aanhangers van de Facebookgroep Nederland mijn vaderland. Op de pagina worden racistische uitspraken gedaan en hier zijn ondertussen boetes voor uitgedeeld. Dit bericht pleit voor een neutrale houding tegenover vluchtelingen, zodat niet alleen de twee groepen met een sterke mening gehoord worden.

Het zesde stuk werd gepubliceerd op 6 november 2015 en de titel is ‘En ineens is ‘de Nederlander’ niet gastvrij en arrogant’. Uit een onderzoek blijkt dat Nederland een van de landen is die weinig vluchtelingen wil ontvangen en wanneer zij toch komen vindt de Nederlander dat ze zo snel mogelijk weer moeten worden teruggestuurd. Ook vinden veel Nederlanders hen een bedreiging voor de economie. Veel mensen vinden het opvallend dat Nederland ineens niet meer tolerant is maar

onderzoekers staan er niet van te kijken. Sinds Pim Fortuyn heerst het idee dat Nederland vol is. Andere studies spreken deze studie tegen. In het artikel wordt het duidelijk dat een groot deel van de Nederlandse bevolking negatief tegen de komst van vluchtelingen staat en dat zij bang zijn dat ze voor problemen zorgen.

Het zevende artikel is getiteld: ‘Waarom economische vluchtelingen en illegale migranten niet bestaan’. En verscheen op 18 november 2015. Een vluchteling is iemand die niet in zijn eigen land verblijft maar daar ook niet kan terugkeren omdat hij vervolgd wordt op basis van ras, geloof, nationaliteit et cetera. Economische vluchtelingen bestaan dus niet. Ook worden in de volksmond de begrippen vluchteling en migrant door elkaar gebruikt. Illegale vluchtelingen bestaan ook niet want een persoon kan niet illegaal zijn, hooguit irregulier. Vaak worden uitspraken die betrekking hebben op vluchtelingen overdreven of er wordt een negatieve klank aan gegeven. Wanneer iemand in een rol geplaatst wordt gaat een persoon zich ernaar gedragen, dat is tweerichtingsverkeer, het gebeurt ook wanneer er sympathie naar vluchtelingen wordt geuit. Dit bericht pleit voor een positievere houding naar vluchtelingen omdat zij werkelijk gevaar lopen in hun eigen land. Wanneer de Nederlandse bevolking zich positiever opstelt zal de vluchteling zich ook meer naar die positieve rol gaan gedragen.

‘Vluchtelingen zijn niet eng of zielig’. We nemen hen niet serieus is de titel van het achtste artikel dat verscheen op 24 december 2015. Fotograaf Thijs Heslenfeld publiceerde een boek met daarin verhalen die hij vertelt over zijn ervaringen met vluchtelingen. Hij doet dat omdat de Nederlandse bevolking dan een ander beeld krijgt dan wat zij in de krant lezen of op het journaal zien. Het leven van de vluchtelingen in opvang kampen is hard maar ze weten er toch iets van te maken. Het doel van het boek is om mensen meer bekend te maken met de vluchteling als persoon en dat zij zien dat het ook gewoon mensen wordt. Het doel van dit artikel is meer sympathie voor vluchtelingen op te wekken door te laten zien dat zij ook normale mensen zijn.

Het negende artikel werd gepubliceerd op 22 januari 2016 titel luidt ‘Ruim driekwart van de Nederlandse bevolking vangt vluchtelingen op’. De strekking van het artikel luidt dat er in Nederland in 2015, 59.100 asielaanvragen werden gedaan en 82% van de Nederlandse gemeenten vluchtelingen opneemt. Het is een zeer neutraal stuk, er wordt een cijferoverzicht gegeven van het aantal vluchtelingen in Nederland.

Het laatste stuk verscheen op 12 februari 2016 en is getiteld: ‘Nederland draagt kleine last in vluchtelingencrisis: de cijfers’. In het artikel wordt vermeld dat de meeste vluchtelingen worden opgevangen in ontwikkelingslanden rondom het gebied van herkomst. Zij nemen 86% procent van alle vluchtelingen wereldwijd op. Dit artikel is neutraal en geeft aan dat Nederland niet heel veel vluchtelingen opvangt. Als impliciete boodschap kan hieruit opgemaakt worden dat de Nederlandse bevolking misschien niet zo moet zeuren over het aantal vluchtelingen in Nederland.

In dit linkse blad zijn de berichten over vluchtelingen van verschillende aard. Van de berichten zijn er twee expliciet negatief tegenover de vluchtelingen. De rest van de berichten is meelevend of

neutraal. Het verschil met het De Telegraaf is dat er in HP/De Tijd een sterkere mening doorklinkt in de berichten, dat komt omdat HP/De Tijd ook als opinieblad gezien kan worden. Maar het is niet zo dat in een van de twee bladen vooral negatief wordt gesproken en in de ander positief. Beide bladen zijn even divers.

Conclusie

Om de vraag: ‘Welke reacties werden er door de Nederlandse media gegeven op de Joodse vluchtelingenstroom tussen 1933-1939 en de huidige Syrische vluchtelingenstroom? en hoe verhouden deze reacties zich tot elkaar?’ te beantwoorden zullen eerst de bladen in de eigen tijd met elkaar vergeleken worden, daarnaast worden de reacties in de jaren dertig en in de huidige tijd met elkaar vergeleken.

Voor de jaren dertig is er naar de bladen De Telegraaf en De Tijd gekeken. De Telegraaf is politiek rechts en De Tijd politiek links. Tussen de twee bladen was niet veel verschil te zien in de artikelen die gepubliceerd werden, beide bladen hadden zowel negatieve als positieve berichten. Bij De Telegraaf hadden veel van de berichten betrekking tot het inzamelen van geld voor de Joodse vluchtelingen, wanneer de berichten negatief waren had het vooral betrekking op het sluiten van grenzen of extra grens-controle. Hetzelfde geldt voor De Tijd alleen is deze linkse krant iets meer neutraal of negatief in de berichten. Wanneer er in De Tijd op een sympathieke manier over de Joodse vluchtelingen spreekt is dat op de wijze dat mensen-smokkel afgekeurd wordt. De reacties die deze tijd gegeven werden hadden vooral betrekking op het inzamelen van geld voor Joodse vluchtelingen, betere omstandigheden voor hen, het afkeuren van mensensmokkel en strengere grenscontroles.

In 2015 is er ook niet veel verschil tussen de links-politieke en rechts-politieke bladen te zien. Beide zijn overwegend positief, er zijn in beide kranten maar enkele negatieve berichten te lezen. Over het algemeen zijn de berichten in De Telegraaf, het rechtse blad neutraler dan de berichten in HP/De Tijd. Dat komt omdat HP/De Tijd ook gezien kan worden als opinieblad. In De Telegraaf kwamen vooral berichten voor over het aantal vluchtelingen dat Nederland binnenkwam en hoe de politiek daar mee gemoeid was. In HP/De Tijd stonden vooral artikelen met waarin de meningen van de Nederlandse bevolking werd weergegeven. De algemene thema's die in de bladen voorkomen zijn vooral het aantal vluchtelingen in Nederland, de opvang van vluchtelingen, de bemoeienis van de Nederlandse politiek en de verschillende meningen van het Nederlandse volk.

Wanneer de berichten uit beide tijdsvakken met elkaar vergeleken worden, is er te zien dat alle kranten in beide tijden diverse berichten weergeven. Geen enkel blad is expliciet positief of negatief, de afwisseling van de aard van de berichten is groot. Het is dus ook niet zo dat de twee rechtse bladen en de twee linkse bladen heel erg veel overeenkomsten tonen. De inhoud van de berichten is in beide tijdsvakken wel heel verschillend maar dat komt vooral door verschillen in het vluchtelingenbeleid in de periodes. In de jaren dertig gaat het vooral over inzamelingsacties en het versterken van de Nederlandse grenzen, dat komt omdat er in die tijd geen speciale fondsen binnen de regering waren

voor vluchtelingen en omdat het vluchtelingenbeleid restrictief was. In de huidige artikelen wordt vooral aandacht besteed aan het aantal vluchtelingen wat binnenkomt omdat zij hier altijd asiel aan mogen vragen. En de meningen van het Nederlandse volk met betrekking tot het aantal vluchtelingen in Nederland. De uitspraken die op de website www.joop.nl en in Vrij Nederland worden gedaan kunnen door dit onderzoek dan ook niet onderbouwd worden.

De reacties die in de bladen uit de jaren dertig gegeven worden hebben vooral betrekking op gelden die ingezameld worden en de grenscontroles de berichten uit 2015 wordt vooral aandacht besteed aan de hoeveelheid vluchtelingen die Nederland binnenkomen en waar deze dan opgevangen worden. Het is dus lastig om een verband te trekken tussen de berichten uit beide periodes want de berichten zijn heel anders van aard. Een overeenkomst is wel dat er veel berichten zijn over mensensmokkel en hoeveel vluchtelingen het land binnenkomen. Verder verschillen de berichten van elkaar maar dat komt natuurlijk ook door de omstandigheden in Nederland. Zoals het vluchtelingenbeleid en de economische en sociale situaties.

Om terug te komen op de inleiding lijkt het zo te zijn dat het heel moeilijk is om de beweringen uit de artikelen te ondersteunen. De omstandigheden in het gebied van herkomst verschillen ontzettend van elkaar, hetzelfde geldt voor de omstandigheden en het vluchtelingenbeleid in Nederland. In het interbellum waren de grenzen gesloten en heerste er een economische crisis. De haat jegens Joden werd aangewakkerd door het antisemitisme wat in Nederland aanwezig was. De vluchtelingen nu kunnen hier vrij asiel aanvragen en krijgen een proces. In bijna elke gemeente kunnen zij worden opgevangen.. Wel zijn sommige Nederlanders nu ook bang dat de Nederlandse economie de vluchtelingen niet aankan. Er wordt dus onterecht een lijn getrokken tussen de vluchtelingen uit het Midden-Oosten en de Joodsche vluchtelingen omdat de externe factoren in beide gevallen erg van elkaar verschillen. Dat neemt niet weg dat beide gevallen schrijnend zijn en dat geen mens illegaal is.

Literatuurlijst

- Ad van Liempt, *De oorlog* (Amsterdam, 2009).
- Afshin Ellian, 'Vergelijking huidige migranten met Joden in jaren dertig gaat mank', *Elsevier* (21 oktober 2015) < <http://www.elsevierweekblad.nl/nederland/blog/2015/10/vergelijking-huidige-migranten-met-joden-in-jaren-dertig-gaat-mank-2705534W/>> [geraadpleegd op 28 mei 2017].
- Alan Steinweiss, *Kristalnacht 1938* (Cambridge, 2010).
- Albert Helman, *Miljoenenleed: de tragedie der Joodse vluchtelingen* (Arnhem, 1940)
- Anouk Smeekes en Laura Mulder, *Verliesgevoelens in relatie tot de multi-etnische samenleving onder autochtone Nederlanders* (Den Haag, 2016).

- Arieh Tartakower, *The Jewish refugee* (New York, 1944).
- Bob Moore, *Refugees from nazi Germany in the Netherlands 1933-1940* (Dordrecht, 1986).
- Corrie Berghuis, *Joodse vluchtelingen in Nederland 1938-1940: documenten betreffende toelating, uitleiding en kampopname* (Schiedam, 1990).
- Frank Caestecker en Bob Moore, *Refugees from Nazi Germany and the liberal European states* (Oxford, 2010).
- Gerrie Lodder, *Vreemdelingenbeleid in vogelvlucht* (Den Haag, 2011).
- Gijsbert Oonk, 'Vluchtelingenargumentatie klinkt exact hetzelfde als in 1938', *Joop* (29 mei 2015) < <https://joop.vara.nl/opinies/vluchtelingenargumentatie-klinkt-exact-hetzelfde-als-in-1938> > [geraadpleegd op 28 mei 2017].
- Hans Blom, *De geschiedenis van Joden in Nederland* (Amsterdam, 1995).
- Hans Graf von Monts, *Joden in Nederland* (Amsterdam 1941).
- Hillebrand Nawijn, *Vluchtelingenbeleid* (Den Haag, 1989).
- Max van Wezel, 'Waarom ik Wilders zijn 'nep parlement' zo kwalijk neem', *Vrij Nederland* (16 oktober 2015) < <https://www.vn.nl/waarom-ik-wilders-zijn-nepparlement-zo-kwalijk-neem/> > [geraadpleegd op 28 mei 2017].
- Auteur onbekend, 'The Evian conference on political refugees', *Social Service Review* 12 (1938), 514-518.

Bronnen

1. 'Duitsch anti-semitisme, protestmeeting te Amsterdam, duizenden in het R.A.I. gebouw', *De Telegraaf* (31 maart 1933)
<<http://www.delpher.nl/nl/kranten/view?coll=ddd&query=%28%28joodse+prox+vluchteling%29+or+joodsche+or+joodschen+or+joodsche%29&cql%5B%5D=%28date+gte+%2201-01-1933%22%29&cql%5B%5D=%28date+lte+%2231-12-1933%22%29&cql%5B%5D=ppn+any+%2840102895X+OR+832675288%29&facets%5Bspatial%5D%5B%5D=Landelijk&facets%5Btype%5D%5B%5D=artikel&redirect=true&page=5&identifier=ddd%3A110571500%3Ampg21%3Aa0092&resultsidentifier=ddd%3A110571500%3Ampg21%3Aa0092>> [geraadpleegd op 01-06-2017].
2. 'Lot van de joodsche vluchtelingen, geen werk voor de uitgewekenen', *De Telegraaf* (21 april 1933)
<<http://www.delpher.nl/nl/kranten/view?coll=ddd&query=%28%28joodse+prox+vluchteling%29+or+joodsche+or+joodschen+or+joodsche%29&cql%5B%5D=%28date+gte+%2201-01-1933%22%29&cql%5B%5D=%28date+lte+%2231-12-1933%22%29&cql%5B%5D=ppn+any+%2840102895X+OR+832675288%29&facets%5Bspatial%5D%5B%5D=Landelijk&facets%5Btype%5D%5B%5D=artikel&redirect=true&page=5&identifier=ddd%3A110571582%3Ampg21%3Aa0047&resultsidentifier=ddd%3A110571582%3Ampg21%3Aa0047>> [geraadpleegd op 01-06-2017].
3. 'Joodsche vluchtelingen uit Duitsland, wat voor hen gedaan wordt', *De Telegraaf* (3 mei 1933)

<http://www.delpher.nl/nl/kranten/view?coll=ddd&query=%28%28vluchtelingen+%29+or+vluchtling+or+vlugtelingen+or+vluchteling+or+vlugteling%29&facets%5Bspatial%5D%5B%5D=Landelijk&facets%5Bpapertitle%5D%5B%5D=De+Telegraaf&cql%5B%5D=%28date+gte+%2201-01-1933%22%29&cql%5B%5D=%28date+lte+%2231-12-1933%22%29&redirect=true&identifier=ddd%3A110569423%3Ampg21%3Aa0226&resultsidentifier=ddd%3A110569423%3Ampg21%3Aa0226> [geraadpleegd op 01-06-2017].

4. 'Gelden voor joodsche vluchtelingen', *De Telegraaf* (17 mei 1933)
<<http://www.delpher.nl/nl/kranten/view?coll=ddd&query=%28%28joodse+prox+vluchteling%29+or+joodsche+or+joodschen+or+joodsche%29&cql%5B%5D=%28date+gte+%2201-01-1933%22%29&cql%5B%5D=%28date+lte+%2231-12-1933%22%29&cql%5B%5D=ppn+any+%2840102895X+OR+832675288%29&facets%5Bspatial%5D%5B%5D=Landelijk&facets%5Btype%5D%5B%5D=artikel&redirect=true&page=8&identifier=ddd%3A110569447%3Ampg21%3Aa0114&resultsidentifier=ddd%3A110569447%3Ampg21%3Aa0114>> [geraadpleegd op 01-06-2017].
5. 'Duitsch-joodsche school Den Haag', *De Telegraaf* (16 augustus 1933)
<<http://www.delpher.nl/nl/kranten/view?coll=ddd&query=%28%28joodse+vluchteling%29+or+joodsche+or+joodschen+or+joodsche%29&cql%5B%5D=%28date+gte+%2201-01-1933%22%29&cql%5B%5D=%28date+lte+%2231-12-1933%22%29&cql%5B%5D=ppn+any+%2840102895X+OR+832675288%29&facets%5Bspatial%5D%5B%5D=Landelijk&facets%5Btype%5D%5B%5D=artikel&redirect=true&identifi er=ddd%3A110571626%3Ampg21%3Aa0192&resultsidentifier=ddd%3A110571626%3Ampg21%3Aa0192>> [geraadpleegd op 01-06-2017].
6. 'Terugleiding van vluchtelingen', *De Telegraaf* (8 februari 1939)
<<http://www.delpher.nl/nl/kranten/view?coll=ddd&query=vluchtelingen+or+vluchteling+or+vluchtling+or+vlucht%27ling+or+vlugteling+or+vlugtelingen+or+vlugtling&facets%5Bspatial%5D%5B%5D=Landelijk&facets%5Bpapertitle%5D%5B%5D=De+Telegraaf&cql%5B%5D=%28date+gte+%2201-11-1938%22%29&cql%5B%5D=%28date+lte+%2201-03-1939%22%29&redirect=true&identifier=ddd%3A110579153%3Ampg21%3Aa0211&resultsidentifier=ddd%3A110579153%3Ampg21%3Aa0211>> [geraadpleegd op 01-06-2017].
7. 'Verraders', *De Telegraaf* (19 november 1938)
<<http://www.delpher.nl/nl/kranten/view?coll=ddd&query=vluchtelingen+or+vluchteling+or+vluchtling+or+vlucht%27ling+or+vlugteling+or+vlugtelingen+or+vlugtling&facets%5Bspatial%5D%5B%5D=Landelijk&facets%5Bpapertitle%5D%5B%5D=De+Telegraaf&cql%5B%5D=%28date+gte+%2201-11-1938%22%29&cql%5B%5D=%28date+lte+%2201-03-1939%22%29&redirect=true&page=2&identifier=ddd%3A110579018%3Ampg21%3Aa0083&resultsidentifier=ddd%3A110579018%3Ampg21%3Aa0083>> [geraadpleegd op 01-06-2017].
8. 'Gift voor de joodsche vluchtelingen', *De Telegraaf* (16 november 1938)
<<http://www.delpher.nl/nl/kranten/view?coll=ddd&query=vluchtelingen+or+vluchteling+or+vluchtling+or+vlucht%27ling+or+vlugteling+or+vlugtelingen+or+vlugtling&facets%5Bspatial%5D%5B%5D=Landelijk&facets%5Bpapertitle%5D%5B%5D=De+Telegraaf&cql%5B%5D=%28date+gte+%2201-11-1938%22%29&cql%5B%5D=%28date+lte+%2201-03-1939%22%29&redirect=true&page=2&identifier=ddd%3A110579013%3Ampg21%3Aa0269&resultsidentifier=ddd%3A110579013%3Ampg21%3Aa0269>> [geraadpleegd op 01-06-2017].
9. 'Regeering waarschuwt: Nederland laat slechts beperkt aantal vluchtelingen toe', *De Telegraaf* (17 november 1938)
<<http://www.delpher.nl/nl/kranten/view?coll=ddd&query=vluchtelingen+or+vluchteling+or+vluchtling+or+vlucht%27ling+or+vlugteling+or+vlugtelingen+or+vlugtling&facets%5Bspatial%5D%5B%5D=Landelijk&facets%5Bpapertitle%5D%5B%5D=De+Telegraaf&cql%5B%5D=%28date+gte+%2201-11-1938%22%29&cql%5B%5D=%28date+lte+%2201-03-1939%22%29&redirect=true&page=7&identifier=ddd%3A110579014%3Ampg21%3Aa000>>

- [3&resultsidentificer=ddd%3A110579014%3Ampg21%3Aa0003](#)> [geraadpleegd op 01-06-2017].
10. 'Joodsche vluchtelingen teruggezonden?', *De Telegraaf* (25 november 1938)
 <[ting+or+vlu
 gtelingen+or+vluchteling+or+vlu
 gteling&facets%5Bspatial%5D%5B%5D=Lande
 lijk&facets%5Bpapertitle%5D%5B%5D=De+T%C4%B3d+%3A+godsdienstig-
 staatkundig+dagblad&cql%5B%5D=%28date+_gte_+%2201-01-
 1933%22%29&cql%5B%5D=%28date+_lte_+%2231-12-
 1933%22%29&redirect=true&page=2&identificer=ddd%3A010535455%3Ampg21%3Aa0139&resultsidentificer=ddd%3A010535455%3Ampg21%3Aa0139](http://www.delpher.nl/nl/kranten/view?coll=ddd&query=vluchtelingen+or+vluchteling+or+vlu

 chtling+or+vlucht%27ling+or+vlu

 gteling+or+vlu

 gtelingen+or+vlu

 gtling&facets%5Bspatial%5D%5B%5D=Landelijk&facets%5Bpapertitle%5D%5B%5D=De+Telegraaf&cql%5B%5D=%28date+_gte_+%2201-11-1938%22%29&cql%5B%5D=%28date+_lte_+%2201-03-1939%22%29&redirect=true&page=7&identificer=ddd%3A110579028%3Ampg21%3Aa0143&resultsidentificer=ddd%3A110579028%3Ampg21%3Aa0143> [geraadpleegd op 01-06-2017].</p>
<p>11. 'Menschen worden gesmokkeld', <i>De Tijd</i> (1 juni 1933)

 < [geraadpleegd op 02-06-2017].
12. 'De tegenargumenten', *De Tijd* (9 juni 1933)
 <[&facets%5Bspatial%5D%5B%5D=Landelijk&facets%5Bpapertitle%5D%5B%5D=De+T%C4%B3d+%3A+godsdienstig-staatkundig+dagblad&cql%5B%5D=%28date+_gte_+%2201-01-1933%22%29&cql%5B%5D=%28date+_lte_+%2231-12-1933%22%29&redirect=true&page=2&identificer=ddd%3A010535479%3Ampg21%3Aa0072&resultsidentificer=ddd%3A010535479%3Ampg21%3Aa0072](http://www.delpher.nl/nl/kranten/view?coll=ddd&query=joden+or+jooden+or+jode+or+jood

 &facets%5Bspatial%5D%5B%5D=Landelijk&facets%5Bpapertitle%5D%5B%5D=De+T%C4%B3d+%3A+godsdienstig-staatkundig+dagblad&cql%5B%5D=%28date+_gte_+%2201-01-1933%22%29&cql%5B%5D=%28date+_lte_+%2231-12-1933%22%29&redirect=true&identificer=ddd%3A010535467%3Ampg21%3Aa0101&resultsidentificer=ddd%3A010535467%3Ampg21%3Aa0101> [geraadpleegd op 02-06-2017].</p>
<p>13. 'Nog eens: asylrecht door den rooden bril', <i>De Tijd</i> (25 juli 1933)

 < [geraadpleegd op 02-06-2017].
14. 'Nog steeds vluchtelingen uit Duitsland', *De Tijd* (14 april 1933)
 <[ting+or+vlu
 gtelingen+or+vluchteling+or+vlu
 gteling&facets%5Bspatial%5D%5B%5D=Lande
 lijk&facets%5Bpapertitle%5D%5B%5D=De+T%C4%B3d+%3A+godsdienstig-
 staatkundig+dagblad&cql%5B%5D=%28date+_gte_+%2201-01-
 1933%22%29&cql%5B%5D=%28date+_lte_+%2231-12-](http://www.delpher.nl/nl/kranten/view?coll=ddd&query=asiel+or+asyl&facets%5Bspatial%5D%5B%5D=Landelijk&facets%5Bpapertitle%5D%5B%5D=De+T%C4%B3d+%3A+godsdienstig-staatkundig+dagblad&cql%5B%5D=%28date+_gte_+%2201-01-1933%22%29&cql%5B%5D=%28date+_lte_+%2231-12-1933%22%29&redirect=true&page=3&identificer=ddd%3A010535434%3Ampg21%3Aa0063&resultsidentificer=ddd%3A010535434%3Ampg21%3Aa0063> [geraadpleegd op 02-06-2017].</p>
<p>15. 'Het asylrecht en de naar Duitsland uitgeleide politieke vluchteling', <i>De Tijd</i> (4 april 1933)

 <<a href=)

- [1933%22%29&redirect=true&identifier=ddd%3A010536002%3Ampg21%3Aa0209&resultsidentifier=ddd%3A010536002%3Ampg21%3Aa0209](#)> [geraadpleegd op 02-06-2017].
16. 'De pogrom in de grensgebieden', *De Tijd* (14 november 1938)
 <<http://www.delpher.nl/nl/kranten/view?coll=ddd&query=vluchtelingen+or+vluchteling+or+vlichtling+or+vlucht%27ling+or+vlugteling+or+vlugtelingen+or+vlugtling&facets%5Bspatial%5D%5B%5D=Landelijk&facets%5Bpapertitle%5D%5B%5D=De+T%C4%B3d+%3A+godsdienstig-staatkundig+dagblad&cql%5B%5D=%28date+gte+%2201-11-1938%22%29&cql%5B%5D=%28date+lte+%2201-03-1939%22%29&redirect=true&page=3&identifier=ddd%3A010540433%3Ampg21%3Aa0086&resultsidentifier=ddd%3A010540433%3Ampg21%3Aa0086>> [geraadpleegd op 02-06-2017].
17. 'De grenzen zijn niet opengesteld: voor toelating van iedereen joodsche vluchteling is speciale ministerieele beslissing noodig', *De Tijd* (17 november 1938)
 <<http://www.delpher.nl/nl/kranten/view?coll=ddd&query=vluchtelingen+or+vluchteling+or+vlichtling+or+vlucht%27ling+or+vlugteling+or+vlugtelingen+or+vlugtling&facets%5Bspatial%5D%5B%5D=Landelijk&facets%5Bpapertitle%5D%5B%5D=De+T%C4%B3d+%3A+godsdienstig-staatkundig+dagblad&cql%5B%5D=%28date+gte+%2201-11-1938%22%29&cql%5B%5D=%28date+lte+%2201-03-1939%22%29&redirect=true&identifier=ddd%3A010540438%3Ampg21%3Aa0014&resultsidentifier=ddd%3A010540438%3Ampg21%3Aa0014>> [geraadpleegd op 02-06-2017].
18. 'Joodsche vluchtelingen in quarantaine? De regeering onderhandelt met Den Haag en Rotterdam', *De Tijd* (23 november 1938)
 <<http://www.delpher.nl/nl/kranten/view?coll=ddd&query=vluchtelingen+or+vluchteling+or+vlichtling+or+vlucht%27ling+or+vlugteling+or+vlugtelingen+or+vlugtling&facets%5Bspatial%5D%5B%5D=Landelijk&facets%5Bpapertitle%5D%5B%5D=De+T%C4%B3d+%3A+godsdienstig-staatkundig+dagblad&cql%5B%5D=%28date+gte+%2201-11-1938%22%29&cql%5B%5D=%28date+lte+%2201-03-1939%22%29&redirect=true&page=4&identifier=ddd%3A010540483%3Ampg21%3Aa0148&resultsidentifier=ddd%3A010540483%3Ampg21%3Aa0148>> [geraadpleegd op 02-06-2017].
19. 'Menschen-smokkerlarij langs de grens', *De Tijd* (14 december 1938)
 <<http://www.delpher.nl/nl/kranten/view?coll=ddd&query=vluchtelingen+or+vluchteling+or+vlichtling+or+vlucht%27ling+or+vlugteling+or+vlugtelingen+or+vlugtling&facets%5Bspatial%5D%5B%5D=Landelijk&facets%5Bpapertitle%5D%5B%5D=De+T%C4%B3d+%3A+godsdienstig-staatkundig+dagblad&cql%5B%5D=%28date+gte+%2201-11-1938%22%29&cql%5B%5D=%28date+lte+%2201-03-1939%22%29&redirect=true&identifier=ddd%3A010540451%3Ampg21%3Aa0076&resultsidentifier=ddd%3A010540451%3Ampg21%3Aa0076>> [geraadpleegd op 02-06-2017].
20. 'Het terugleiden van vluchtelingen, nieuwe vragen aan den minister gesteld', *De Tijd* (13 januari 1939)
 <<http://www.delpher.nl/nl/kranten/view?coll=ddd&query=vluchtelingen+or+vluchteling+or+vlichtling+or+vlucht%27ling+or+vlugteling+or+vlugtelingen+or+vlugtling&facets%5Bspatial%5D%5B%5D=Landelijk&facets%5Bpapertitle%5D%5B%5D=De+T%C4%B3d+%3A+godsdienstig-staatkundig+dagblad&cql%5B%5D=%28date+gte+%2201-11-1938%22%29&cql%5B%5D=%28date+lte+%2201-03-1939%22%29&redirect=true&identifier=ddd%3A011025944%3Ampg21%3Aa0221&resultsidentifier=ddd%3A011025944%3Ampg21%3Aa0221>> [geraadpleegd op 02-06-2017].

21. 'Nederland accepteert extra vluchtelingen', *De Telegraaf* (7 september 2015)
<http://www.telegraaf.nl/binnenland/24466789/Opvang_voor_meer_migranten.html>
[geraadpleegd op 03-06-2017].
22. 'Nederlanders positiever over vluchtelingen', *De Telegraaf* (9 september 2015)
<http://www.telegraaf.nl/binnenland/24475220/Positiever_over_vluchtelingen.html>
[geraadpleegd op 03-06-2017].
23. 'Nederland blijft uitzetten naar Hongarije', *De Telegraaf* (11 september 2015)
<http://www.telegraaf.nl/binnenland/24484693/Uitzettingen_naar_Hongarije_blijven.html>
[geraadpleegd op 03-06-2017].
24. 'Geen besluit extra controle Nederlandse grens', *De Telegraaf* (14 september 2015)
<http://www.telegraaf.nl/binnenland/24490722/Geen_besluit_extra_grenscontrole.html>
[geraadpleegd op 03-06-2017].
25. 'Nederland ontvangt 700 vluchtelingen per dag', *De Telegraaf* (16 september 2015)
<http://www.telegraaf.nl/binnenland/24503318/NL_krijgt_700_vluchtelingen_per_dag.html>
[geraadpleegd op 03-06-2017].
26. 'Vorige week 4200 vluchtelingen naar Nederland', *De Telegraaf* (22 september 2015)
<http://www.telegraaf.nl/binnenland/24522371/Deze_week_4200_vluchtelingen.html>
[geraadpleegd op 03-06-2017].
27. 'Dijkhoff: 7000 vluchtelingen naar Nederland', *De Telegraaf* (22 september 2015)
<http://www.telegraaf.nl/binnenland/24524183/NL_krijgt_7.000_vluchtelingen.html>
[geraadpleegd op 03-06-2017].
28. '25000 asielzoekers in Nederland aangekomen', *De Telegraaf* (28 september 2015)
<http://www.telegraaf.nl/binnenland/24545725/25.000_asielzoekers_in_Nederland_aangekomen.html>
[geraadpleegd op 03-06-2017].
29. 'Nederlanders negatiever over vluchtelingen', *De Telegraaf* (3 oktober 2015)
<http://www.telegraaf.nl/binnenland/24571207/Negatiever_over_vluchtelingen.html>
[geraadpleegd op 03-06-2017].
30. 'Nederland kan baat hebben bij vluchtelingen', *De Telegraaf* (10 oktober 2015)
<http://www.telegraaf.nl/dft/geld/24721355/Nederland_kan_baat_hebben_bij_vluchtelingen.html>
[geraadpleegd op 03-06-2017].
31. 'EU-landen: 40000 vluchtelingen vrijwillig spreiden', *HP/De Tijd* (26 juni 2015)
<<http://www.hpdetijd.nl/2015-06-26/eu-landen-400-000-vluchtelingen-vrijwillig-spreiden/>>
[geraadpleegd op 04-06-2017].
32. 'Selfienemende en vechtende vluchtelingen op Kos bewijzen zichzelf geen goede dienst', *HP/De Tijd* (12 augustus 2015) <<http://www.hpdetijd.nl/2015-08-12/selfienemende-en-vechtende-vluchtelingen-op-kos-bewijzen-geen-goede-dienst/>> [geraadpleegd op 03-06-2017].
33. 'Vluchtelingen met smartphones zeggen vooral iets over onszelf', *HP/De Tijd* (14 augustus 2015) <<http://www.hpdetijd.nl/2015-08-14/vluchtelingen-smartphones-zeggen-vooral-iets/>>
[geraadpleegd op 04-06-2017].
34. 'Die verdomde vluchtelingen', *HP/De Tijd* (3 oktober 2015) <<http://www.hpdetijd.nl/2015-10-03/verdomde-vluchtelingen/>> [geraadpleegd op 04-06-2017].
35. 'PVV steunen of knuffels uitdelen: het vluchtelingenbeleid kent vooral stereotypen', *HP/De Tijd* (8 oktober 2015) <<http://www.hpdetijd.nl/2015-10-08/archetypen-en-zichtbare-grenzen-het-vluchtelingendebat-polariseert/>> [geraadpleegd op 04-06-2017].

36. 'En ineens is 'de Nederlander' niet meer gastvrij en arrogant', *HP/De Tijd* (6 november 2015) <<http://www.hpdetijd.nl/2015-11-06/vluchtelingen-en-ineens-is-de-nederlander-niet-gastvrij-en-arrogant/>> [geraadpleegd op 04-06-2017].
37. 'Waarom economische vluchtelingen en illegale migranten niet bestaan', *HP/De Tijd* (18 november 2015) <<http://www.hpdetijd.nl/2015-11-18/waarom-economische-vluchtelingen-en-illegale-migranten-niet-bestaan/>> [geraadpleegd op 04-06-2017].
38. 'Vluchtelingen zijn eng of zielig, we nemen die mensen niet serieus', *HP/De Tijd* (24 december 2015) <<http://www.hpdetijd.nl/2015-12-24/vluchtelingen-zijn-eng-of-zielig-we-nemen-die-mensen-niet-serieus/>> [geraadpleegd op 04-06-2017].
39. 'Ruim driekwart van de Nederlandse gemeenten vang vluchtelingen op', *HP/De Tijd* (22 januari 2016) <<http://www.hpdetijd.nl/2016-01-22/82-procent-nederlandse-gemeenten-azc/>> [geraadpleegd op 04-06-2017].
40. 'Nederland draagt kleine last in vluchtelingencrisis: de cijfers', *HP/De Tijd* (12 februari 2016) <<http://www.hpdetijd.nl/2016-02-12/nederland-draagt-kleine-last-in-vluchtelingencrisis-de-cijfers/>> [geraadpleegd op 04-06-2017].